

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ “Бүлүү улуунун (оройуонун)» олохтоох салалтата
Бүлүү улуунун үөрэҕириитин салаата

«Үрүн ас – чөл турук төрдө»

(улахан бөлөх оҕолоругар аналлаах тулалыыр эйгэни кытта билии-көрүү эйгэтэ
дьүөрэлэһиитин аһаҕас дьарыктаныыта)

Сивцева Августина Васильевна
“Аленушка” оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин
тэрилтэтин оҕону сайыннарар киинин
урдук категориялаах иитээччитэ

Бүлүү куорат

Сыала:

Киби доруобуйата астан тутулуктаабын, үрүн ас араас ыарыылартан харыстыырын, ытык аҕа саастаах дьоммутуттан субэлэтии. Норуоппутугар, дьиэ хаһаайкаларыгар, кэнчээри ыччаттарбытыгар, оҕолорбутугар өйдөтүү, пропагандалааһын. Аныгы кэмнэ тас дойдуга оноһуллубут ас арааһын буортутун араарарга үөрэтии, өбүгэлэрбит үрүн ас арааһын сиэргэ - туомна тутталларын абыычайдарын, духуобунастарын үйэтитии. Айылҕа чөл туругун, көстүүтүн, кыыллары, көтөрү-сүүрэри харыстааһын, төрөөбүт дойду айылҕатын таптааһын.

Соруга:

- Чөл туруктаах, доруобай буолууга үрүн ас арааһын билиһиннэри.
- Үрүн ас киһи доруобуйатыгар туһата, чөл турук төрдө буоларын өйдөтүү.
- «Сыа Бүлүү» үрүн аһы онорон таһаарар тэрилтэ туһунан билиини чинэтии.
- Аныгы кэмнэ тас дойдуга оноһуллубут кока-кола буортутун өйдөтүү.

Туттуллар тэрил:

Үрүн ас арааһа (үүт, суорат, сүөгэй, иэдьэгэй). Сир астарыттан барыанһа (отон, хаптаҕас, сугун, дьэдьэн), кока-кола утах. Саха иһиттэрэ (чороон, кытыйалар), хас биирдии оҕоҕо: ньуоскулар, повар таһаа. Телевизор, видеоролик, магнитола, хартыыналар, хаартыскалар

Дьарыктаныы хаамыыта:

1. Иитээччи: Оҕолоор, сана күн буолла. Үтүө сарсыарданнан! Сана үүммүт күн эһиэхэ элбэх ситиһини аҕаллын Билигин биһиги сахалар 9 мэнэ хамсаныларбытынан эппитин-хааммытын уһугуннарар эрчиллиилэри оноруохпут (видеоролигынан хамсанылары үтүктүү).
2. Чэйин эрэ, выставка көрө барыаххарын. Хартыына выставкатыгар кэллибит. Уруһуйгут ханна баарый? (оҕолор эппиэттэрэ) Айыы бухатыыр дара хайдахтарый? (оҕолор эппиэттэрэ: аһыныгас, үтүө санаалаах, хорсун, күүстээх-уохтаах). Кэрэ куо кыргыттар хайдахтарый? Оҕолор, эһиги санаабытыгар бу хартыынаҕа туох уруһуйдаммытый? Тугу аһы ололорлоруй? (оҕолор эппиэттэрэ). Үрүн ас үүттэн оноһуллубут. Үүттэн тугу онороллоруй? (оҕолор эппиэттэрэ). Ити барыта үрүн ас дэнэр.
3. Үрүн ас биһиэхэ туох туһаны аҕаларый? Кальций диэн минеральнай эттик үрүн аска элбэх эбит. Онтон бу кальций күүстээх, доруобай буола улаатарбытыгар улахан оруоллаах. Уһуохпут кытаанах буолар. Баттахпыт түспэт, хойдор уонна ууур оччого кырасыабай буолабыт. Сурэхпит күүскэ тэбэн хааммытын сүүрдэр, оччого биһиги доруобай буолабыт. Тынырахпыт кытаанах буолар. Тииспит манан уонна кытаанах, бөгө буолар. Бөгө тиистээх буоллахпытына аспытын үчүгэйдик ыстыбыт, онон испит ыалдыбат доруобай буолабыт. Кыра эрдэхтэн үрүн аһы аһаан улааттахха

үчүгэй иммунитеттаах, ол аата доруобай дьон буола улаатабыт. Чэйин эрэ, оҕолоор, аны эһиги миэхэ кэпсээн үрүн аһы аһаатахпытна хайдах дьон буола улаатабыт?

4. Киһи унуоҕун састааба сымыт хаҕын састаабыгар майгыннырын билэбит ди, ааспыкка кока-кола утахха уонна үүккэ укпут сымыттарбытын бэрэбиэркэлиэххэрин, хайдах буолбуттарын көрүүххэрин (ньуоскуннан сымыттары утахтартан ылан көрүү). Үүккэ сыппыт сымыт, өнө уларыбатах, хаҕа өссө кытааппыт. Онтон кока-колаҕа сыппыт сымыт хайдах буолбутуй? (оҕолор эппиэттэрэ), сэрэнэн тутан көрүн эрэ. Онон кока-коланы истэххитинэ унуоххут бу сымыт хаҕын курдук хараарар, өссө элбэҕи истэххитинэ кэбирэх буолар, ол аата тостумтуо буолар, онон кока-коланы иһиэ суохха наада, кальций уонна ханнык да битэмиин суох. Доруобуйаҕа буортулаах.

5. Оҕолоор, биһиги Бүлүү куораппытыгар «Сыа Бүлүү» диэн үрүн ас арааһын онорор цех баар, ол туһунан билигин эһиэхэ Амелия маамата Анастасия Борисовна кэпсиэ.

Анастасия Борисовна: “Мин Амелиялыын үрүн аһы дьиэбитигэр эмиэ сөбүлээн сиибит. Үүттэн хайдах үрүн ас арааһын онороллорун билээри “Сыа Бүлүүгэ” баран кэлиим. Эһиги санааҕытыгар үүт хантан кэлэрий? (ынахтан). Биһиги Бүлүү куораппытыгар ынах аҕыйах, дэриэбинэлэргэ фермалар бааллар онно ынах элбэх, онтон ыабыт үүттэрин тугунан аҕалалара буолуой? (массынанан “молоковоз” ол аата үүт таһар массына), аҕалбыт үүттэрин анализка ылаллар, доруобуйаҕа куттала суох сибиэһэй буолуохтаах. Аһыйбыт, эргэрбит, үүтү туппаттар. Улэһиттэр анал танаастаахтар (цех иһэ, аһылык онорор сир ып ыраас буолуохтаах) онтон үүттэрин анал аппарааттарга кутан арааран араас үрүн ас онороллор, бэлэм үрүн астары анал иһиттэргэ куталлар, маҕаһыынна туттараллар, ону биһиги атыылаһан сиибит (хаартыскалары көрүү).

Иитээччи: Анастасия Борисовнаҕа махтанаххарын оҕолор, интэриэһинэй баҕайыны кэпсээтэ ди. Оҕолор, «Сыа Бүлүү» хайдах улэлирин биллигит дуо? Хантан үүт кэлэрий? Онтон хайыыллар эбитий? Онтон?

Хамсанылаах сынньалан: Чэйин эрэ оҕолор, оонньуубут дуо? Талахтарбын ыламмын ынахтарбын үүрэбин һай, һай, һай.

Ыаҕыйабын ыламмынынахтарбын ыы кэлиим чуу-чаа, чуу-чаа.

Сүөгэйдэрбин сүүрдэммин күөрчэхтэрбин ытыйыам линк-линк, линк-линк

Оҕолору ынырыам, күөрчэбинэн күндүлүөм.

6. Оҕолор, көрүн эрэ, бу ким танаһа буолуой? (оҕолор эппиэттэрэ). Саамай сөп, повар танаһа, биһиги билигин повардаах оонньуохпут. Повар тоҕо анал танас кэтэрий? (оҕолор эппиэттэрэ). Бэйэ бэйэҕитигэр көмөлөсүһүн. Мин эһиэхэ биир кистэлэни арыыахпын баҕарабын, дьиэбитигэр хайдах бэйэҕит йогурт оностон сииргитин. Суоракка барыанна эптэххэ йогурт буолар, йогурт эмиэ үрүн ас, аһытыннан оноһуллар. Барыанналар ол тураллар. Кытыһа

иһиттэргитигэр 3 ньуоску суорат куттабыт, онтон барыанньаны 1 ньуоскуну куттабыт уонна булкуйабыт. Оҕолоор, ким ханнык барыанньаны кутунна? Петя, эн ханнык барыанньаны талан кутуннун?Кимиэхэ хайдах өннөөх йогурт табыста? Амелия, эйиэнэ хайдах өннөөх буолла? (оҕолор эппиэттэрэ).

7. **Түмүк:** Оҕолоор, аан бастаан тугу гынныбыт?(оҕолор эппиэттэрэ). Үрүн ас диэн тугуй? (оҕолор эппиэттэрэ). Үүттэн тугу онороллоруй? «Сыа Бүлүүгэ» тугу онороллор эбитий? Чөл олохтоох буолун. Доруобай буолун.